

СПОРТ ДЛЯ ВСІХ В ЯПОНІЇ ТА КАНАДІ

У статті охарактеризовано сучасну систему організації та функціонування спорту для всіх в Японії та Канаді – країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю. Залучення громадян до спорту для всіх відбувається на засадах добровільності й усвідомлення ними важливості таких занять для збереження здоров'я, активного дозвілля та, загалом, поліпшення якості життя. Основну відповідальність за розвиток спорту для всіх беруть на себе органи місцевого самоврядування. У зазначених країнах реалізуються відповідні загальнонаціональні програми. Спорт для всіх має позитивний вплив на економіку країн.

Ключові слова: спорт для всіх, людина, здоров'я, розвиток, система, організації, країни, програми.

The paper is focused on the organizational and functioning system of Sport for All in Japan and Canada, which are the countries with high level of organized physical activity of the population. Promotion of Sport for All is based on the volunteer principle and understanding of its importance for keeping health, active forms of free time spending and welfare. The main responsibility for Sport for All development is taken by local self-government authorities. In the abovementioned states are being realized the national programs. Sport for All positively influences on the economical development.

Key words: Sport for All, the person, health, development, system, the organisations, the countries, programs.

Постановка проблеми. Рівень охоплення населення організованою руховою активністю в Україні не відповідає сучасним викликам збереження здоров'я громадян. Гіподинамія складає суттєвий ризик для здоров'я українців і зумовлює в сукупності з іншими факторами (куріння, зловживання алкоголем, ірраціональне харчування) загрозливі демографічні процеси в державі.

Актуальність і доцільність проведеного дослідження спричинені необхідністю подолання наявної суперечності між потребою вітчизняної теорії і практики масового спорту в урахуванні відповідного зарубіжного досвіду й недостатнім його науковим осмисленням і узагальненням.

Робота виконана відповідно до теми 1.3.1. “Управлінські та педагогічні засади гуманізації масового спорту в Україні” Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006–2010 роки (№ державної реєстрації 0107U000496).

Формування мети роботи. Мета дослідження – охарактеризувати сучасну систему організації і функціонування спорту для всіх в Японії та Канаді – країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю з подальшим визначенням на цій основі перспективних шляхів підвищення ефективності системи масового спорту в Україні.

Для досягнення зазначеної мети в роботі використано такі методи теоретичних досліджень, як аналіз і синтез, індукції і дедукції, прогнозування, органічної єдності теорії та практики. Було застосовано метод системного аналізу, метод історичного й логічного аналізу літературних джерел та метод порівняльного аналізу.

Результати дослідження та їх обговорення. Здійснено аналіз особливостей розвитку спорту для всіх в Японії та Канаді – країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю.

Японія. Використання організованої рухової активності для оздоровлення населення має в цій державі давні традиції з часів впровадження Морального кодексу самураїв (XIII століття), який передбачав виховання лояльності, самодисципліни, скромності, простоти та поваги до законів. До цього часу в Японії збережено ще багато відповідних ритуалів і процедур [15, с.14].

У.Yamaguchi [22], аналізуючи ретроспективу розвитку сучасного спорту для всіх в Японії, виділив три етапи:

– етап виникнення (1961–1987 роки), в 1961 році прийнято закон сприяння розвитку спорту, започатковано проведення загальнояпонського спортивного дня здоров'я (10 жовтня – день відкриття в 1964 році Ігор XVIII Олімпіади), збільшено масовість національного спортивного фестивалю, який проводився з 1946 року, та засновано систему уповноважених із питань спорту в громадах;

– етап розвитку (1988–2000 роки), в 1988 році створено департамент спорту для всіх у складі Міністерства освіти, науки, спорту і культури, в цьому ж році Національний спортивний фестиваль трансформовано в Національний фестиваль спорту й рекреації та започатковано проведення Національних юнацьких ігор та інших масових змагань (День виклику, День ходьби тощо), засновано в 1991 році Японську асоціацію спорту для всіх, яка ввійшла до Міжнародної асоціації спорту для всіх (TAFISA – Trim and Fitness International Sport for All Association) та відповідної континентальної структури в Азії, в 1998 році прийнято закон, який передбачає розширення податкових пільг для компаній, де створюються умови працівникам для занять організованою руховою активністю;

– етап реструктуризації розпочався у 2001 році, коли міністерство, що відповідало за спорт, реорганізовано в Міністерство освіти, культури, спорту, науки й технологій. У цьому ж році сформовано Національний центр спортивної науки, який здійснив ряд досліджень сучасних проблем спорту для всіх, та затверджено “План розвитку спорту на 2001–2010 роки”, де визначено, що пріоритетною для Японії є реалізація концепції доступності спорту всім громадянам країни, незалежно від місця їх проживання, навчання та роботи, відповідно до їх фізичного стану й потреб, віку, здібностей, інтересів та захоплень.

Спрямованість спортивної політики в Японії визначається гаслом: “Спорт для кожного, в будь-який час та всюди”. За впровадження такої політики відповідає загалом 12 міністерств та відомств у співпраці з громадськими організаціями [8]. Серед таких організацій особливе місце відводиться вже згаданій Японській асоціації спорту для всіх, а також Японській аматорській спортивній асоціації, Японській молодіжній асоціації спортивних клубів, Японській національній асоціації активного відпочинку, Національним федераціям фізичного виховання, окремо для молодших та старших класів загальноосвітньої школи, Національному конгресу з фізичної підготовки, Японській підприємницькій асоціації з фізичної культури [2, с.68–69].

Організаційну основу спорту для всіх складають в Японії, як і в інших країнах, спортивні клуби. Відмінність полягає в тому, що якщо в Європі більшість клубів знаходиться за місцем проживання населення, то в Японії – в навчальних закладах та за місцем роботи. Крім цього, відзначають і низку інших особливостей японських спортивних клубів, зокрема: 1) мала кількість членів – один клуб об'єднує 25–30 осіб; 2) велика кількість спортивних клубів (350 тисяч клубів в Японії, що в 50 разів більше, ніж у Фінляндії та у 4 рази – в порівнянні з Німеччиною); 3) вузька специфіка клубів щодо статі та віку членів, видів рухової активності (як правило, один вид спорту).

Від загальної кількості спортивних клубів приватні складають в Японії менше як піввідсотка. Дві третини таких клубів надають оздоровчі послуги на власних базах із використанням плавання, тенісу та фітнесу [15, с.24–25]. Оплата за послуги складає в престижних японських клубах 80–100 доларів США за один місяць [5, с.505].

Японські науковці відзначають недосконалість діяльності спортивних клубів за місцем проживання, для яких характерною є обмеженість щодо комплексного охоплення різних груп населення та щодо сприяння розвитку окремих видів спорту. Типовими для Японії на рівні громад є нечисленні волейбольні клуби для домогосподарок, спортивні клуби для мам тощо. Загалом 95% клубів за місцем проживання є вузько специфічними [15, с.26; 22]. У зв'язку з цим, у згаданому вже “Плані розвитку спорту на 2001–2010 роки” передбачено створення муніципальних багатопрофільних спортивних клубів для різних вікових та соціальних груп населення, а також загальнодоступних спортивних центрів у всіх місцевих територіальних одиницях.

Спортивний фонд Sasakawa з 1992 року через кожен рік проводить опитування населення Японії стосовно охоплення організованою руховою активністю. Фіксується чотири рівні активності: 1 – менше ніж двічі на тиждень (від 1 до 103 разів на рік); 2 – більше ніж двічі на тиждень (104 і більше разів на рік); 3 – більше ніж двічі на тиждень понад 30 хвилин; 4 – більше ніж двічі на тиждень понад 30 хвилин із високою інтенсивністю [15, с.34; 21, с.1].

У 2004 році за сумою всіх рівнів охоплення населення організованою спортивною діяльністю показник в Японії склав 73,4%, в тому числі: рівень 1 – 28,1%; рівень 2 – 9,2%; рівень 3 – 20,0%; рівень 4 – 16,1%. Це в середньому втричі краще в порівнянні з 1992 роком. Показники активності чоловіків і жінок практично однакові. Водночас вони відрізняються за популярністю видів спорту. Так, до першої п'ятірки таких видів чоловіки відносять прогулянки (29,4%), ходьбу (20,4), боулінг (18,0%), гольф (17,0%) та рибну ловлю (16,1%), а жінки – прогулянки (38,3%), ритмічну гімнастику (23,1%), ходьбу (22,8%), боулінг (14,9%) та плавання (9,3%). Головними мотивами занять спортом для всіх японці відзначають: зміцнення здоров'я (55,7%); спілкування з іншими людьми (24,9%); отримання емоційного збудження (18,1%); зняття напруги та досягнення розслабленості (15,7%); корекція ваги тіла (12,8%) та покращення настрою (12,7%). За цими показниками спостерігається гендерна рівність [21, с.2, 4].

До 2010 року в Японії заплановано, щоб не менше як половина населення мала перший рівень рухової активності, тобто більше одного разу на тиждень за умови покращення показників і за іншими рівнями. Таким чином, передбачається, що серед японців практично не буде громадян, які б не брали участі в заходах зі спорту для всіх [22].

У Японії серед найбільш масових заходів зі спорту для всіх виділяють День виклику, Національний фестиваль спорту й рекреації, Національний фестиваль здоров'я та День ходьби [15, с.31–32].

День виклику – це заочні змагання між громадами, суть яких полягає в порівнянні кількості громадян у відсотках до їх загальної кількості, які в останню середу травня кожного року беруть участь у заходах зі спорту для всіх безперервно протягом не менше як 15 хвилин. Такі змагання проводяться з 1993 року. За останні десять років кількість муніципалітетів, що беруть участь у Дні виклику, зростає більше як у 60 разів. У середньому понад 70% жителів відповідних населених пунктів залучається до організованої рухової активності.

Національний фестиваль спорту й рекреації проводиться щорічно з 1988 року як багатоетапні змагання з фінальною частиною загальнодержавного рівня. Брати участь у таких змаганнях може кожен без будь-яких обмежень. Програма фестивалю передбачає змагання серед учасників різних вікових груп [9]. Під час фіналу фестивалю проводяться Спортивні форуми й виставки, в ході яких презентуються нові форми організованої рухової активності, відповідне обладнання та інвентар, інноваційні підходи до збереження здоров'я населення.

Національний фестиваль здоров'я також проводиться щорічно з 1988 року з метою залучення осіб старшого віку до організованої рухової активності для зміцнення їх здоров'я та сприяння творчому довголіттю. Такі фестивалі включають змагання з національних видів спорту й організуються в різних префектурах для учасників з усієї Японії.

День ходьби традиційний щорічний захід, що проводиться впродовж трьох днів, включаючи першу неділю листопада, в лісопарках Сайтами біля Токіо. Учасники не змагаються за першість, а для задоволення проходять у перший день 10 км, у другий – 20 км, а в третій – 50 км. В останні роки в таких заходах бере участь понад 100 тисяч осіб.

У кінці 80-х років минулого століття в Японії сформовано ефективну державну систему підготовки менеджерів та інструкторів зі здоров'я і фітнесу. Відповідний рівень кваліфікації надається після проходження підготовки у встановлених навчальних закладах з обов'язковим вивченням тренувальних технологій та необхідних медичних знань [15, с.30].

Завдяки зусиллям місцевих органів влади в Японії сформовано розгалужену мережу спортивних споруд. Тут функціонує понад 51 тисяча спортивних залів, 33 тисячі плавальних басейнів та 14 тисяч площинних спортивних споруд. У Японії один із найкращих у світі показників забезпеченості басейнами – 1120 м² на 10 тисяч осіб. Характерно, що більше 80% спортивних споруд знаходяться в навчальних закладах усіх рівнів. Приватні спортивні споруди складають менше одного відсотка від їх загальної кількості [4, с.260–261].

Фінансування розвитку спорту в Японії з державного бюджету складає 0,45–0,5% його видаткової частини, або 0,08–0,1% від валового національного продукту. 97% спортивного бюджету спрямовується на підтримку проектів та програм різних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Значні асигнування на розвиток спортивного руху виділяються з місцевих бюджетів, а також системою соціального страхування (медичне страхування, пенсійне страхування, страхування зайнятості) та від проведення лотерей “тото” та “тото-гол” [15, с.15–18].

Канада. У 1961 році прийнято закон Канади про фізичну підготовку та аматорський спорт із метою спонукати уряд країни до вирішення проблеми збільшення рівня залучення громадян до організованої рухової активності, оскільки на той час відзначався низький рівень фізичної підготовленості канадців, особливо молоді [6, с.5].

На початку 70-х років минулого століття організація “Фітнес Канада”, яку фінансував уряд, реалізувала програму “Залучення – дія”, що сприяла усвідомленню канадцами позитивного впливу масового спорту і спонукала багатьох із них до рухової активності. У той час започатковано проведення загальнонаціональних обстежень фізичного стану населення країни. Вони проводяться, як правило, раз у п'ять років та включають письмові опитування щодо способу життя, обсягу тижневої рухової активності, схильності до певного виду спорту, а також тестування фізичної підготовленості канадців 7–69 років. Інформація, отримана в ході таких

обстежень, складає основу багатьох рішень уряду й різних організацій щодо заходів, спрямованих на оздоровлення канадської нації [1; 6, с.27].

Важливу роль в активізації розвитку масового спорту у Канаді відіграла Національна декларація з рекреації, яка прийнята в 1987 році, та урядовий документ 1996 року, назва якого – “Рухова активність: план діяльності”. З метою формування сучасної державної політики у сфері спорту уряд Канади у 2001 році організував Національний спортивний саміт. На цьому форумі було схвалено Стратегію розвитку спорту в Канаді до 2012 року. У ході реалізації цієї стратегії буде “сформовано динамічне спортивне середовище, в межах якого всі канадці матимуть змогу займатися спортом відповідно до своїх інтересів та можливостей” [20].

Канадський науково-дослідний інститут фітнесу і способу життя у 2004 році опублікував звіт про результати моніторингу рівня охоплення населення організованою руховою активністю [17]. У Канаді використовується така кваліфікація рівня активності: бездіяльними визнаються особи, витрати енергії на рухову активність яких становлять щоденно менше 1,5 кілокалорій на один кілограм маси тіла впродовж останніх 12 місяців; помірно активні – 1,5–3,0 кілокалорії; активні – більше 3,0 кілокалорій. Одна четверта канадців у віці 20 років і старші є активною, а інша – помірно активною. 51% населення Канади – бездіяльне (48% – чоловіки та 54% – жінки).

3-поміж 100 видів спорту, якими займаються канадці, найбільш популярні хокей з шайбою, гольф та бейсбол, а також футбол, баскетбол, волейбол, лижні види спорту, плавання та їзда на велосипеді [16].

Успішність реалізації програм “Спорт для всіх” залежить від ефективності використання засобів масової інформації. Канадські фахівці виділяють такі основні напрямки відповідної роботи засобів масової інформації: використання всіх можливих сучасних засобів реклами й комунікації; орієнтація на рівень “середнього мешканця”; помірний гумористичний стиль у роботі; тісний контакт із представниками засобів масової інформації. У компанії “Спорт для всіх” задіяні 350 радіостанцій, 200 телевізійних станцій, 75 великих журналів і понад 500 газет [7].

Уряд Канади забороняє використовувати спорт для реклами продуктів, які завдають шкоди здоров’ю. Це, зокрема, стосується тютюнових і лікєро-горілчаных виробів. Якщо фірма, що виробляє ці продукти, субсидує ту чи іншу спортивну організацію, то ці гроші уряд просто конфіскує [2, с.101].

У всіх 10 провінціях і двох територіях Канади діють відділення з фізичної культури й спорту. Головну увагу вони приділяють наданню підтримки місцевим громадам, де знаходиться основний центр розвитку масового спорту й оздоровчої роботи з населенням. Відповідна діяльність координується структурними підрозділами муніципалітетів, які відповідають за організацію відпочинку й розваг населення. На місцях забезпечують: 1) будівництво нових і експлуатацію діючих спортивних споруд; 2) надання для широких верств населення спортивних об’єктів загальноосвітніх та вищих навчальних закладів у неурочний час, а також парків та зон відпочинку; 3) проведення масових заходів; 4) підготовку кадрів; 5) тестування фізичної підготовленості населення; 6) сприяння роботі оздоровчих центрів та спортивних клубів. У Канаді провінції зазвичай проводять незалежну від федерального уряду політику з питань масового спорту [3, с.158–159].

Наприклад, у провінції Квебек для боротьби з гіподинамією широко використовуються різні форми та засоби суспільного й індивідуального впливу за місцем роботи, навчання, проживання і відпочинку населення. Зокрема, ефективними визнано такі шляхи: збільшення доступності інфраструктури відпочинку (зелені зони,

парки), спортивних споруд, велосипедних і бігових доріжок; проведення компаній із соціального маркетингу з метою формування потреб у людей до рухової активності; створення умов для виконання фізичних вправ у навчальних закладах, на підприємствах, установах та організаціях; поліпшення індивідуальної роботи в організації рухової активності під час дозвілля [13, с.23].

Одним з яскравих прикладів успішного розвитку спорту для всіх в Канаді є проведення канадського Тижня рухової активності, який відбувається щорічно у травні [7].

У 2007–2008 роках уряд Канади, як зазначає Державний секретар із питань спорту Х.Гьоргіс [19], інвестує понад 5 мільйонів доларів для відновлення програми ParticipACTION, яка має на меті виховання потреби в руховій активності та забезпечення навчання канадців усіх вікових груп основам здорового способу життя й особливостям використання фізичних вправ у повсякденному житті. Заради цього активізується робота засобів масової інформації та запропоновано відповідні Інтернет-послуги. Щорічно виділяється більше ніж 140 мільйонів доларів для підтримки спорту “від ігрового майданчика до подіуму”.

З 1 січня 2007 року вступила в силу в Канаді “дитяча податкова скидка для фітнесу” з метою підтримки організованої рухової активності серед дітей до 16 років, оскільки останнім часом на 11% зросла кількість дітей з надмірною вагою та на 5% – з ожирінням, а також знизився рівень залучення їх до спортивних занять. Ця пільга передбачає, що батьки мають право сплатити за кожну дитину вказаного віку 500 доларів у рік за участь дітей в різних програмах організованої рухової активності й на цю суму зменшується для них податок із фізичних осіб. Зазначена скидка використовується для покриття витрат на оплату: частини членських внесків у спортивних клубах або частини вартості отриманих оздоровчих послуг у фітнес-центрах; за участь у позаурочних секціях у загальноосвітніх навчальних закладах; за перебування в літніх та спортивних таборах, де щоденно 50% часу відводиться для організованої рухової активності [18]. Ряд громадських організацій ініціювали збір підписів заради розповсюдження такої податкової пільги й на доросле населення Канади з метою підтримки здорового способу життя та зменшення національних витрат на лікування захворювань [10].

Спорт у Канаді має суттєвий вплив на економіку. У 1996 році середня канадська сім'я потратила більше 700 доларів на спортивні товари й послуги [11]. А вже через вісім років такі витрати склали 1963 долари, тобто зросли у 2,8 раза. Кожен канадець незалежно від віку в середньому витратив на спорт 495 доларів у 2004 році [12].

Спорт і відпочинок складають приблизно 1,1–1,2% валового національного продукту Канади й майже 2% робочих місць [11; 12]. Покращення здоров'я канадців завдяки залученню до організованої рухової активності значно зменшило б затрати на охорону здоров'я. У 2000 році в Канаді приблизно 2,1 мільярда доларів затрачено на лікування захворювань, пов'язаних із гіподинамією [14]. Більше 18% дорослого населення є волонтерами у сфері спорту [16].

Таким чином, на прикладі Японії та Канади – країн світу з високим рівнем організованої рухової активності населення, нами узагальнено передовий міжнародний досвід та результати наукових досліджень стосовно організаційних особливостей розвитку спорту для всіх, які доцільно враховувати в реалізації державної політики у сфері фізичної культури й спорту в Україні.

Висновки

1. Система організації та функціонування спорту для всіх у країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю характе-

- ризується орієнтацією на потреби й можливості людей. Зазначена система постійно адаптується до їх запитів та особливостей життєдіяльності. Залучення громадян до спорту для всіх відбувається на засадах добровільності й усвідомлення ними важливості таких занять для збереження здоров'я, активного дозвілля та, загалом, поліпшення якості життя.
2. Головне завдання держави й місцевого самоврядування в системі спорту для всіх – це створення сприятливих умов для розвитку масового спорту (нормативно-правова база, підготовка кадрів, наукова робота, будівництво й утримання спортивних споруд, установа необхідних економічних та інших преференцій тощо), а безпосередня організація занять привабливими видами рухової активності – це завдання спортивних організацій різних форм власності. Основну відповідальність за розвиток спорту для всіх беруть на себе органи місцевого самоврядування.
 3. У країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю розробляються, приймаються та реалізуються відповідні загальнонаціональні програми, які спрямовані на забезпечення доступності спортивних занять для широких верств населення на основі об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін.
 4. У зазначених країнах здійснюється моніторинг рівня залучення громадян до спорту для всіх шляхом опитування населення. Застосовується багаторівнева шкала для відповідного оцінювання. Аналіз проводиться за результатами багаторічних спостережень.
 5. Найбільш популярними видами рухової активності у вказаних країнах є ходьба, біг підтюпцем, їзда на велосипеді, плавання, аеробіка, лижні види спорту та футбол. Проте цей показник залежить і від національних особливостей. Так, у Канаді багато громадян віддають перевагу хокею з шайбою, а в Японії – боулінгу, гольфу та спортивному рибальству. З-поміж характерних форм масового спорту виділяють самостійні та сімейні заняття, членство в спортивних клубах, участь у різних спортивних фестивалях та святах.
 6. Високий рівень охоплення населення організованою руховою активністю зумовлений належним рівнем забезпечення спортивними майданчиками, плавальними басейнами та залами різного профілю, а також кваліфікованими кадрами й волонтерами. Через засоби масової інформації здійснюється вплив на суспільну свідомість стосовно доцільності й необхідності занять масовим спортом для різних груп населення. А в Канаді для батьків установлені податкові заохочення до організованої рухової активності дітей.
 7. Спорт для всіх має позитивний вплив на економіку країн із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю. Спортивний сектор складає 1,2–1,4% валового національного продукту. Зниження гіподинамії дозволяє заощадити значні кошти, які витрачаються на лікування неінфекційних захворювань, що є головною причиною передчасної смерті, а з іншого боку – зберегти та підвищити рівень трудових ресурсів.

Визначені характерні ознаки системи організації й функціонування спорту для всіх в Японії та Канаді – країнах із високим рівнем охоплення населення організованою руховою активністю доцільно врахувати для обґрунтування перспективних шляхів і соціальних технологій реалізації державної політики у сфері масового спорту в Україні.

2. Гуськов С.И. Государство и спорт. – М., 1996. – 176 с.
3. Гуськов С.И., Соколов А.С. Местные органы власти и спорт. – М.: Полиграф-сервис, 1998. – 223 с.
4. Золотов М.И., Платонова Н.А., Вапнярская О.И. Экономика массового спорта: Учебное пособие. – М.: Физическая культура, 2005. – 300 с.
5. Исаев А.А. Спортивная политика России. – М.: Советский спорт, 2002. – 512 с.
6. Канада: государство и спорт. Обзорная информация. – М.: ВНИИФК, 1988. – 32 с.
7. Кисби Р. Подход к проблеме “Спорт для всех” в Канаде // Массовая физическая культура и спорт за рубежом. – 1988. – №5. – С.24–25.
8. Михайлов А. Быстрее, выше, сильнее // Япония сегодня. – 2000. – №2. – С.12–18.
9. Организация и состояние массового спорта в Японии // Физкультурно-оздоровительная работа в зарубежных странах. – 1991. – №3. – С.35–36.
10. Adult Fitness Tax Credit // <http://www.adultfitnesstaxcredit.ca/>.
11. Contributions of Sport Canada // http://www.pch.gc.ca/pc-ch/sujets-subjects/sport/index_e.cfm.
12. Economic Impacts: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada – Report August 2005 // http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/8_e.cfm.
13. Gauvisin L. Stratégies éprouvées et prometteuses pour promouvoir la pratique régulière d'activités physiques au Québec. – Québec: Gouvernement du Québec, 2004. – 31 p.
14. Health Impacts: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada – Report August 2005 // http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/5_e.cfm.
15. Ikeda M., Yamaguchi Y., Chogahara M. Sport for All in Japan: Second edition. – Tokyo: Sasakawa Sports Foundation, 2004. – 41 p.
16. Overview of Canadian Participation: Strengthening Canada The Socio-economic Benefits of Sport Participation in Canada – Report August 2005 // http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pubs/socio-eco/2_e.cfm#1.
17. Physical Activity Levels among Canadian Adults // http://www.cflri.ca/eng/levels/adult_levels.php.
18. Report of the Expert Panel for the Children's Fitness Tax Credit // http://www.fin.gc.ca/activity/pubs/ctc_1e.html.
19. Speaking Notes for The Honourable Helena Guergis, P.C., M.P. Secretary of State (Foreign Affairs and International Trade) and (Sport): At the Scotties Tournament of Hearts. Lethbridge, Alberta February 23, 2007 // http://www.pch.gc.ca/pc-ch/discours-speeches/2007/geurgis/2007-05-02_e.cfm.
20. The Canadian Sport Policy // http://www.pch.gc.ca/progs/sc/pol/pcc-csp/2003/1_e.cfm.
21. The 2004 SSF National Sport-Life Survey: Executive Summary. – Tokyo: Sasakawa Sports Foundation, 2005. – 5 p.
22. Yamaguchi Y. Sport for All and National Policy in Japan // The 8th Asia Pacific Sport for All Association Congress: Extract Report. – Taipei: Chinese Taipei Olympic Committee, 2004. – P.61–66.